

CZY WSPÓLNA POLITYKA ROLNA UNII EUROPEJSKIEJ POWODUJE ZRÓŻNICOWANIE W TEMPIE ROZWOJU ROLNICTWA POLSKICH REGIONÓW?

Barbara Wieliczko

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB

Abstrakt. Zróżnicowanie regionalne polskiego rolnictwa wynika z uwarunkowań przyrodniczo-klimatycznych i historycznych. Celem artykułu była ocena roli, jaką WPR odgrywa w przemianach polskiego rolnictwa. Opiera się ona na analizie porównawczej danych dotyczących rolnictwa i wykorzystania wsparcia przez poszczególne regiony od 2004 do 2013 roku. Wyniki wskazują na pogłębianie się różnic w rozwoju regionalnym polskiego rolnictwa. Regiony o rozdrobnionym rolnictwie w mniejszym stopniu korzystają ze wsparcia wzrostu konkurencyjności sektora. Konieczne jest uwzględnienie tych różnic w instrumentach wsparcia i przygotowanie rozwiązań dopasowanych do specyficznych potrzeb regionów. WPR nie ograniczyła różnic regionalnych w polskim rolnictwie. Wydaje się, iż środki UE wzmacniają bieżące uwarunkowania prowadzenia działalności rolnej i możliwości konkurencyjności na rynku różnego typu gospodarstw w zależności od ich wielkości, usytuowania i rodzaju prowadzonej działalności.

Słowa kluczowe: rolnictwo, regiony, WPR

WSTĘP

Zróżnicowanie regionalne polskiego rolnictwa wynika zarówno z uwarunkowań przyrodniczo-klimatycznych, społecznych, jak i historycznych. Odmienny jest również potencjał produkcyjny rolnictwa w każdym z województw¹. Pojawia się pytanie, czy

¹ W artykule region jest utożsamiany z województwem. Dane na ten temat zawiera artykuł Poczty i Bartkowiak [2012].

w ostatnich latach następuje pogłębianie się tego zjawiska i czy WPR wpływa na skalę zróżnicowania.

Wydaje się, że zmiany w polskim rolnictwie znacznie przyspieszyły w ostatniej dekadzie, do czego przyczyniło się wejście Polski do UE. Napływ środków UE do rolnictwa pozwolił na zwiększenie tempa inwestycji. Widoczna jest systematyczna konsolidacja sektora rolnego i stały spadek liczby składanych wniosków o dopłaty bezpośrednie. Skalę zmian odzwierciedla porównanie danych z ostatnich dwóch spisów rolnych (tab. 1). Porównanie spadku liczby gospodarstw i powierzchni UR pokazuje wyraźnie zachodzenie procesu konsolidacji, jednak nadal nie towarzyszy temu znaczące zmniejszenie się liczby zatrudnionych w rolnictwie.

Tabela 1. Podstawowe zmiany w rolnictwie w okresie 2002-2010
Table 1. Basic changes in agriculture in 2002-2010

Wyszczególnienie Specification	2002	2010	Relacja 2010/2002 2010/2002 relation
Gospodarstwa rolne ogółem* Total number of farms*			
Liczba gospodarstw rolnych (także poniżej 1 ha) Number of farms (including the ones < 1 ha)	2 933	2 278	77,7
Powierzchnia UR ogółem Total area	16 899	15 534	91,9
Średnia powierzchnia UR w gospodarstwie Average area per farm	5,76	6,82	118,4
Zatrudnienie Employment	4 537	4 358	96,1
Gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą Farms conducting agricultural activity			
Liczba gospodarstw rolnych Number of farms	2 172	1 891	87,1
Powierzchnia UR ogółem Total area	15 160	14 971	98,8
Średnia powierzchnia UR w gospodarstwie Average area per farm	6,98	7,92	113,5

*Dane w tys., z wyjątkiem średniej powierzchni gospodarstw.

Źródło: Wieliczko [2012], tabela 3.

*Data in '000, excluding average farm area.

Source: Wieliczko [2012], Table 3.

MATERIAŁ I METODY BADAWCZE

Celem artykułu była ocena roli, jaką odgrywa WPR w tempie zmian rolnictwa w układzie regionalnym. Oparto się w nim na danych statystyki publicznej dotyczących polskiego rolnictwa oraz danych odnoszących się do wdrażania instrumentów wsparcia WPR wprowadzanych głównie przez ARiMR. Bazując na tych danych, dokonano anali-

zy porównawczej rolnictwa polskiego i wykorzystywania przez nie środków WPR w okresie od uzyskania przez Polskę członkostwa w UE do 2013 roku.

Istotnym utrudnieniem badań był zróżnicowany zakres czasowy dostępnych danych, dlatego uzyskane wyniki mają jedynie charakter orientacyjny i szacunkowy. Nie mniej ważnym problemem było pytanie o liczbę gospodarstw rolnych w Polsce. Kwestia nie zamyka się na rozstrzygnięciu, czy w badaniach należało uwzględnić jedynie gospodarstwa o powierzchni wynoszącej co najmniej 1 ha UR. Dodatkowo, dostępne są dane o liczbie gospodarstw prowadzących działalność rolniczą, a także dane o liczbie składanych w kolejnych latach wniosków o przyznanie płatności bezpośrednich. Co ważne z perspektywy badania zróżnicowania regionalnego polskiego rolnictwa, różnice między liczbą gospodarstw w poszczególnych ujęciach rozkładają się odmiennie dla każdego z województw. Dobrze obrazuje to zmiana liczby wniosków o płatności składanych w kolejnych kampaniach. W 2013 roku złożono o ponad 9% mniej wniosków niż w roku 2005 (tab. 2). Spadek liczby wniosków nie był równomierny. Największy odno-

Tabela 2. Liczba wniosków o płatności bezpośrednie złożonych w 2005 i 2013 roku
Table 2. Number of applications for direct payments in 2005 and 2013

Województwo Voivodeship	2005	2013	Zmiana Change (%)
Dolnośląskie	63 195	56 379	89,2
Kujawsko-pomorskie	70 190	65 227	92,9
Lubelskie	186 035	176 501	94,9
Lubuskie	21 516	19 906	92,5
Łódzkie	134 567	122 274	90,9
Małopolskie	142 869	121 083	84,8
Mazowieckie	223 438	206 377	92,4
Opolskie	30 551	27 597	90,3
Podkarpackie	131 511	116 567	88,6
Podlaskie	84 691	80 889	95,5
Pomorskie	40 668	38 393	94,4
Śląskie	56 702	47 345	83,5
Świętokrzyskie	97 212	84 953	87,4
Warmińsko-mazurskie	44 093	43 116	97,8
Wielkopolskie	126 042	120 958	96,0
Zachodniopomorskie	30 348	28 544	94,1
Razem Total	1 483 628	1 356 109	91,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ARiMR.
Source: own elaboration based on ARMA's data.

towno w województwie małopolskim, a najmniejszy w warmińsko-mazurskim. Prawdopodobnie jest to związane ze specyfiką rolnictwa w tych województwach. W większości województw o dużej liczbie małych gospodarstw skala zmiany liczby ubiegających się o płatności była większa niż w województwach, w których dominują duże gospodarstwa rolne. Oznacza to, iż w Polsce następuje proces wychodzenia z rolnictwa, a jego skala jest większa w województwach o najbardziej rozdrobnionej strukturze agrarnej.

WPLYW WPR NA ROLNICTWO POLSKICH REGIONÓW

Stosowany w Polsce system płatności bezpośrednich SAPS jednakowo „wycenia” każdy hektar użytków rolnych, więc uzyskiwane w ramach jednolitej płatności obszarowej wsparcie nie różnicuje województw i tylko od sposobu wykorzystania przez rolników otrzymywanego wsparcia zależy, czy i w jakim stopniu otrzymanie tych środków wpłynie na rozwój rolnictwa.

Pozostałe instrumenty WPR wdrażane w Polsce mają potencjał do różnicowania poziomu wsparcia uzyskiwanego przez rolników w poszczególnych województwach. Część z nich jest z góry zdeterminowana, jeśli chodzi o skalę wsparcia. Do takich instrumentów należą płatności ONW, dla których wyznaczony jest obszar użytków rolnych, do których można otrzymać to wsparcie. Innym ograniczeniem skali środków przekazywanych do każdego z województw jest określenie w PROW dla niektórych działań (np. modernizacja gospodarstw rolnych czy ułatwianie startu młodym rolnikom) algorytmu podziału środków między województwa. W tym wypadku jednak, jeśli w danym województwie środki te nie będą wykorzystane, możliwe jest ich przesunięcie do innego działania lub województwa.

Głównym elementem wsparcia w ramach WPR, który powinien podlegać ocenie, jest skala środków uzyskanych na modernizację gospodarstw. W ujęciu całościowym, obejmującym zarówno program SAPARD, SPO „Rolnictwo...”, jak i PROW 2007-2013, przygotowanym przez Czubaka [2012], pokazano duże różnice w odsetku gospodarstw, którym przyznano pomoc. Pozwoliło ono również na wyznaczenie przeciętnego poziomu otrzymanej kwoty wsparcia (tab. 3). Najmniejszy odsetek gospodarstw, które skorzystały z tego rodzaju wsparcia, wystąpił w województwie podkarpackim i śląskim, a największy w kujawsko-pomorskim. Natomiast najniższą średnią kwotę uzyskanych środków odnotowano w województwie świętokrzyskim, a najwyższą w lubuskim.

W przypadku działania modernizacja gospodarstw rolnych realizowanego w ramach PROW 2007-2013 proporcja beneficjentów w stosunku do liczby wnioskujących o płatności bezpośrednie w 2013 roku charakteryzowała się podobnym zróżnicowaniem jak w przypadku danych dotyczących wsparcia inwestycji prezentowanych powyżej, choć różnice między województwami uległy zmniejszeniu (tab. 4). Należy jednak pamiętać, że modernizacja gospodarstw była jednym z tych działań, dla których w okresie 2007-2013 obowiązywał podział środków między województwa. Warto zaznaczyć, iż współczynnik korelacji między udziałem w liczbie zawartych umów dotyczących modernizacji i udziałem województwa w krajowej produkcji towarowej (dane dla roku 2010 w cenach stałych z 2009) wynosi 0,4, co oznacza umiarkowaną korelację.

Tabela 3. Wykorzystanie środków UE na modernizację gospodarstw rolnych w okresie 2002-2011 w ujęciu regionalnym

Table 3. Utilization of EU funds for the modernization of agricultural holdings in period 2002-2011

Województwo Voivodeship	Liczba zawartych umów Number of contracts	Łączna kwota uzy- skanych środków (mln zł) Total amount of support (million PLN)	Przeciętna powierzchnia UR Average farm (ha)	Liczba gospodarstw > 1 ha Number of farms > 1 ha	Odsetek gospodarstw, które uzyskały wsparcie Percentage of farms, which re- ceived support	Średnia kwota uzy- skana przez gospodar- stwo (zł) Average support per farm (PLN)
Dolnośląskie	2 403	295,6	15,03	63 462	3,8	123 013
Kujawsko-pomorskie	7 041	637,3	15,92	67 914	10,4	90 513
Lubelskie	10 030	638,3	7,33	189 874	5,3	63 639
Lubuskie	1 173	167	18,92	23 516	5,0	142 370
Łódzkie	6 385	458,9	7,39	134 448	4,7	71 872
Małopolskie	3 887	241,4	3,8	162 275	2,4	62 104
Mazowieckie	14 511	1 170,2	8,42	237 658	6,1	80 642
Opolskie	2 005	225,7	18,06	28 479	7,0	112 569
Podkarpackie	1 850	136,6	4,44	145 172	1,3	73 838
Podlaskie	6 447	723,7	12,38	86 013	7,5	112 254
Pomorskie	3 291	376,1	18,73	42 840	7,7	114 281
Śląskie	1 455	149,4	5,46	77 627	1,9	102 680
Świętokrzyskie	5 176	301	5,18	103 130	5,0	58 153
Warmińsko-mazurskie	3 463	439	23,65	44 403	7,8	126 769
Wielkopolskie	10 736	1 224,5	14,36	123 893	8,7	114 056
Zachodniopomorskie	1 827	280,7	29,79	31 901	5,7	153 640
Razem Total	81 680	7 465,4	9,76	1 562 605	5,2	91 398

Źródło: Wieliczko [2012], tabela 1.
Source: Wieliczko [2012], Table 1.

W odniesieniu do programu rolnośrodowiskowego widać inny niż dla poprzedniego działania rozkład udziału wnioskujących o wsparcie w relacji do korzystających z dopłat. W dwóch województwach – zachodniopomorskim i warmińsko-mazurskim – wnioski złożyła ponad 1/4 osób ubiegających się o dopłaty. Należy podkreślić, iż współczynnik korelacji między liczbą złożonych wniosków a łączną liczbą gospodarstw ekologicznych (gospodarstwa certyfikowane i te w okresie przestawiania) wynosi 0,48, co wskazuje na korelację umiarkowaną.

Tabela 4. Odsetek gospodarstw, które złożyły wnioski/uzyskały wsparcie w ramach wybranych działań PROW 2007-2013

Table 4. Share of farms that applied for/ received support under chosen measures of RDP 2007-2013

Województwo Voivodeship	Modernizacja gospodarstw rolnych Modernisation of agricultural holdings		Programy rolno- środowiskowe Agri-environmental measures		Płatności ONW LFA payments		Ułatwianie startu młodym rolnikom Young farmers	
	1	2	3	4	5	6	7	8
Dolnośląskie	2 406	4,3	4 511	8,0	20 579	36,5	732	1,3
Kujawsko-pomorskie	4 897	7,5	9 709	14,9	30 681	47,0	2 130	3,3
Lubelskie	7 302	4,1	14 806	8,4	65 836	37,3	2 807	1,6
Lubuskie	791	4,0	3 784	19,0	16 822	84,5	363	1,8
Łódzkie	5 745	4,7	4 714	3,9	75 044	61,4	1 884	1,5
Małopolskie	2 797	2,3	5 367	4,4	50 111	41,4	571	0,5
Mazowieckie	11 068	5,4	11 758	5,7	140 519	68,1	3 824	1,9
Opolskie	1 399	5,1	2 611	9,5	6 964	25,2	611	2,2
Podkarpackie	2 045	1,8	8 789	7,5	42 416	36,4	651	0,6
Podlaskie	4 805	5,9	10 711	13,2	71 822	88,8	1 992	2,5
Pomorskie	1 971	5,1	7 203	18,8	24 579	64,0	920	2,4
Śląskie	1 476	3,1	1 627	3,4	18 980	40,1	480	1,0
Świętokrzyskie	3 541	4,2	7 240	8,5	35 808	42,2	963	1,1
Warmińsko-mazurskie	2 673	6,2	9 246	21,4	32 005	74,2	1 126	2,6
Wielkopolskie	6 098	5,0	11 143	9,2	78 223	64,7	3 459	2,9
Zachodniopomorskie	1 198	4,2	6 841	24,0	19 174	67,2	647	2,3
Razem Total	60 212	4,4	120 060	8,9	729 563	53,8	23 160	1,7

W kolumnach: 1. Liczba umów zawartych do końca 2013 roku, 2. Odsetek gospodarstw, które zawarły umowy w relacji do liczby wnioskujących o dopłaty w 2013 roku, 3. Liczba wniosków złożonych w 2013 roku, 4. Odsetek gospodarstw, które w 2013 roku złożyły wnioski rolnośrodowiskowe do liczby wnioskujących o dopłaty w 2013 roku, 5. Liczba wniosków złożonych w 2013 roku, 6. Odsetek gospodarstw, które wnioskowały o płatności ONW do liczby wnioskujących o dopłaty w 2013 roku, 7. Liczba wydanych decyzji o przyznaniu premii, 8. Odsetek gospodarstw, które uzyskały premię do liczby wnioskujących o dopłaty w 2013 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ARiMR.

In columns: 1. Number of contracts concluded by the end of 2013, 2. Percentage of farms that entered into agreements in relation to the number of applicants for support in 2013, 3. Number of applications in 2013, 4. Percentage of farms, which applied for agri-environmental measure in 2013 in relation to the number of applicants for direct payments in 2013, 5. Number of applications in 2013, 6. Percentage of farms, which in 2013 applied for LFA payments in relation to the number of applicants for direct payments in 2013, 7. Number of decisions to grant support, 8. The percentage of farms, which received support to the number of applicants for direct payments in 2013.

Source: own elaboration based on ARMA's data.

Ze wsparcia dla gospodarstw usytuowanych na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania korzysta ponad połowa beneficjentów płatności bezpośrednich. Jednak proporcje rozkładają się bardzo różnie w poszczególnych województwach. Najmniejszy odsetek gospodarstw ubiegających się o płatności ONW odnotowano w województwie opolskim, w którym sięga on jedynie 1/4 wnioskujących o płatności bezpośrednie. Natomiast największy odsetek takich gospodarstw występuje w województwie podlaskim, w którym prawie 90% wnioskujących o płatności bezpośrednie ubiega się również o płatności ONW.

Z punktu widzenia dalszego rozwoju rolnictwa szczególnie ważne są przemiany demograficzne w tym sektorze. Dlatego interesujące jest przyjrzenie się, jak duży odsetek wnioskujących o płatności bezpośrednie w 2013 roku skorzystał z działania 112 – „Ułatwianie startu młodemu rolnikom”. Pożądane byłoby, aby w przypadku tego działania różnice między województwami nie były znaczne, gdyż w każdym województwie tak samo potrzebne jest wchodzenie młodych ludzi do sektora. Tymczasem wyraźne jest bardzo duże zróżnicowanie. Największy odsetek beneficjentów wsparcia dla młodych rolników odnotowano w województwach, które od lat były w czołówce najprężniej wykorzystujących środki UE, czyli w województwach kujawsko-pomorskim i wielkopolskim. Najmniejszy zaś w województwach małopolskim i podkarpackim, które w najmniejszym stopniu skorzystały również ze wsparcia na modernizację gospodarstw. Taka sytuacja mogła wynikać z faktu, iż w początkowym okresie wdrażania PROW 2007-2013 ubiegający się o wsparcie młody rolnik musiał dysponować gospodarstwem większym niż średnia krajowa, a w obu tych województwach średnie gospodarstwo jest znacznie mniejsze, stąd mniejsza była wyjściowa grupa potencjalnych beneficjentów działania. Nie zmniejsza to jednak obawy o zdolność rolnictwa tych województw do podnoszenia swojej konkurencyjności.

W ramach PROW 2007-2013 jedynie część działań była skierowana bezpośrednio do rolnictwa. Po wyłączeniu płatności ONW² można było określić przeciętną kwotę wsparcia, która trafiła do gospodarstwa rolnego oraz przypadała na 1 ha UR w danym województwie (tab. 5). Najniższy poziom wsparcia na gospodarstwo dotyczył województw małopolskiego i podkarpackiego, a najwyższy zachodniopomorskiego. W przeliczeniu na 1 ha UR najniższe wsparcie otrzymały województwa opolskie i dolnośląskie, a najwyższe świętokrzyskie.

² Uwzględnione działania to: 112. „Ułatwianie startu młodemu rolnikom”, 114. „Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów”, 121. „Modernizacja gospodarstw rolnych”, 125. „Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa”, 132. „Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności”, 141. „Wspieranie gospodarstw niskotowarowych”, 142. „Grupy producentów rolnych” i 214. „Program rolnośrodowiskowy”. Należy zaznaczyć, iż uwzględnienie również działań: 113. „Renty strukturalne”, 123. „Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej” i 126. „Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych oraz wprowadzenie odpowiednich działań zapobiegawczych” nie zmienia znacząco rankingów województw według skali wsparcia, a jedynie podwyższa średnią na gospodarstwo i 1 ha UR.

Tabela 5. Wsparcie uzyskane w ramach PROW 2007-2013 do końca 2012 roku w ramach działań przeznaczonych bezpośrednio dla rolnictwa z wyłączeniem płatności ONW
 Table 5. Support received until the end of 2012 within RDP 2007-2013 from measures directly targeted at agriculture, excluding LFA payments

Województwo Voivodeship	Kwota na gospodarstwo (zł)* Amount per farm (PLN)*	Kwota na 1 ha UR (zł)** Amount per 1 ha (PLN)**
Dolnośląskie	12 119	837
Kujawsko-pomorskie	16 684	1 112
Lubelskie	9 787	1 342
Lubuskie	25 716	1 328
Łódzkie	7 136	988
Małopolskie	4 370	1 237
Mazowieckie	9 515	1 119
Opolskie	13 816	806
Podkarpackie	4 710	1 157
Podlaskie	14 651	1 202
Pomorskie	21 018	1 190
Śląskie	5 634	913
Świętokrzyskie	8 090	1 598
Warmińsko-mazurskie	22 064	1 007
Wielkopolskie	15 935	1 167
Zachodniopomorskie	35 908	1 286
Razem Total	11 032	1 143

*Uwzględniono liczbę ubiegających się o jednolitą płatność obszarową w 2007 roku.

**Dane MRiRW dotyczące powierzchni UR objętych płatnościami bezpośrednimi w 2011 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ARiMR i MRiRW.

*Number of farms = number of applications for direct payments in 2007.

**Polish MARD's data on the area for which direct payments were paid in 2011.

Source: own elaboration based on ARMA's and Polish MARD's data.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Wsparcie uzyskiwane przez polskie rolnictwo w ramach WPR pozwoliło na zwiększenie tempa przemian strukturalnych w tym sektorze. Zmiany te wiążą się z pogłębianiem różnic między poszczególnymi gospodarstwami, ale wyraźnie widać również rosnące zróżnicowanie rolnictwa na poziomie regionalnym. Trudno jednak w sposób jednoznaczny określić, czy środki WPR wpłynęły na tempo i skalę regionalnego zróżnicowania sektora.

Widoczne są różnice w zainteresowaniu poszczególnymi działaniami programów rozwoju obszarów wiejskich. Zaprezentowane w artykule dane pokazują, iż regiony o najbardziej rozdrobnionym rolnictwie w najmniejszym stopniu korzystają z działań dotyczących inwestycji w sektorze, choć łączna kwota wsparcia w przeliczeniu na 1 ha UR znacznie przekracza średnią dla całej Polski. Oznacza to, że choć w regionach o największej liczbie małych gospodarstw korzystanie z takiego wsparcia jest mniej powszechne, to jednak występuje grupa rolników, którzy aktywnie i intensywnie inwestują w swoje gospodarstwa.

Również w odniesieniu do programu rolnośrodowiskowego widać, iż jego beneficjentami częściej są gospodarstwa z regionów o większej przeciętnej wielkości gospodarstw i silniej wyspecjalizowanym rolnictwie, co pokazuje, iż działanie jest domeną dużych gospodarstw, choć mogłoby się wydawać, że jest skierowane raczej do małych podmiotów i może być szczególnie popularne na obszarach, gdzie potencjał konkurencyjny rolnictwa wydaje się mniejszy.

Uzyskane wyniki, choć dotyczą jedynie wybranych działań WPR i obejmują uproszczoną ocenę roli, którą WPR odgrywa w zmianach rolnictwa polskich regionów, wskazują na rosnącą potrzebę zróżnicowania prowadzonej polityki rolnej w oparciu o odmienny poziom rozwoju i potrzeb rolnictwa w poszczególnych województwach.

Występowanie znacznych różnic regionalnych w polskim rolnictwie zostało dostrzeżone w projekcie PROW 2014-2020. Jednak tylko w przypadku pomocy na rozpoczęcie działalności gospodarczej na rzecz młodych rolników kryteria przyznawania wsparcia mają uwzględniać regionalne zróżnicowanie, a w przypadku scalania gruntów różna ma być stawka wsparcia. Warto zatem wnieść, aby rozwiązania szczegółowe przyjmowane w oparciu o PROW 2014-2020, a zwłaszcza podział środków, w większym stopniu uwzględniały różnice między województwami.

Podsumowując, można stwierdzić, iż wspólna polityka rolna, choć oferuje szeroki wachlarz różnego rodzaju instrumentów wsparcia i zapewnia znaczący napływ środków finansowych do polskiego rolnictwa, to nie doprowadziła do ograniczenia różnic regionalnych. Jednocześnie nie można jednoznacznie określić, czy jest istotnym czynnikiem do dalszego zróżnicowania tempa rozwoju rolnictwa w poszczególnych regionach. Wydaje się raczej, iż środki UE wzmacniają bieżące uwarunkowania prowadzenia poszczególnych typów działalności rolnej i możliwości konkurowania na rynku różnego typu gospodarstw w zależności od ich wielkości, usytuowania i rodzaju prowadzonej działalności.

LITERATURA

- Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Sprawozdania finansowe z lat 2004-2012. www.arimr.gov.pl.
- Charakterystyka gospodarstw rolnych. Powszechny Spis Rolny 2010. 2012. GUS, Warszawa.
- Czubak W., 2012. Wykorzystanie funduszy Unii Europejskiej wspierających inwestycje w gospodarstwach rolnych. *J. Agribus. Rural Dev.* 3(25), 57-67.
- Poczta W., Bartkowiak N., 2012. Regionalne zróżnicowanie rolnictwa w Polsce. *J. Agribus. Rural Dev.* 1(23), 95-109.
- Projekt Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 (PROW 2014-2020). 2014. MRiRW, Warszawa.

Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2011. 2012. GUS, Warszawa.

Wieliczko B., 2012. Konkurencyjność polskiego rolnictwa w obliczu reformy Wspólnej Polityki Rolnej. W: Teoria i praktyka zarządzania przedsiębiorstwem. Wybrane zagadnienia. Red. P. Bartkowiak, T. Bernat. Prace Studentów i Młodych Pracowników Nauki, Zeszyt IV, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa, Oddział w Poznaniu, Poznań, 203-216.

DOES THE EU COMMON AGRICULTURAL POLICY CAUSE DIVERSITY IN THE PACE OF DEVELOPMENT OF AGRICULTURE AMONG THE POLISH REGIONS?

Summary. Regional diversification in the Polish agriculture is a result of climatic and social conditions, as well as historical developments. The aim of this paper is the assessment of the role that the CAP plays in the transformation of Polish agriculture is based on a comparative analysis of data on agriculture and the use of support by individual regions since the Polish EU accession until 2013. The results indicate the widening gaps in the development of agriculture in Polish regions. Regions with small farms receive less support for improving agricultural competitiveness. It is necessary to take account of these differences and design policy measures better targeted at individual needs of each of the regions. It seems that CAP does not shrink regional diversity of the Polish agriculture. However, it appears that it is not a key factor leading to an increase in this diversity, but an additional factor alongside with current conditions for conducting different types of agricultural activity.

Key words: agriculture, regions, CAP

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 28.03.2014

Do cytowania – For citation: Wieliczko B., 2014. Czy Wspólna Polityka Rolna Unii Europejskiej powoduje zróżnicowanie w tempie rozwoju rolnictwa polskich regionów? J. Agribus. Rural Dev. 1(31), 169-178.